

ESTRATÈGIES D' INTERVENCIÓ I AVALUACIÓ DE L'HÀBIT TABÀQUIC

L. ALBIAC SUÑER, J.C. CASAS BAROY, M.C. RAURELL COSTA, J. ROSIÑOL
RODRIGUEZ, A.TORRES SANCHO I M. VALL MAYANS

Escola Universitària de Ciències de la Salut, Universitat de Vic, Carrer de la Sagrada Família, 7- 08500
Vic, e-mail: angel.torres@uvic.es, joancarles.casas@uvic.es.

Data de recepció: 10/6/02
Data de publicació: 01/12/02

RESUM

Objectiu: Donar informació sobre els riscos del tabac, avaluar l'hàbit tabàquic i el compliment de la normativa vigent per part de la comunitat universitària a través d'una campanya de sensibilització.

Metodologia: Prèviament a l'inici de les activitats es van dissenyar i passar unes enquestes per avaluar l'hàbit tabàquic als estudiants (a l'aula) i treballadors de l'Escola de Ciències de la Salut. Durant la setmana d'activitats, que coincidí amb el Dia Internacional de Lluita Antitabàquica, es va crear una taula informativa a càrrec dels estudiants de l'assignatura *Atencions d'Infermeria a Addiccions i Toxicomanies*, per tal d'informar de forma àmplia sobre el tabaquisme, conseqüències i tractaments. Al mateix temps i de forma passiva en uns monitors de TV es donava més informació, amb un material creat per aquesta campanya.

Resultats: Els mitjans de comunicació van demostrar, des de l'inici de la campanya, un gran interès. Respecte a la participació per part de la comunitat universitària podem dir que va ser acceptable, al voltant de 1000 persones van passar per la taula informativa. El perfil dels estudiants que van contestar l'enquesta va ser dona (66.4%), alumne de fisioteràpia (49%), fumadors (regulars i ocasionals 52%). Dintre del grup de fumadors regulars per gèneres les dones fumen més 37%, front als homes 27.7%. Consum setmanal de cigarretes (regulars i ocasionals), presenta una mitjana de 59 (D.E=49). La majoria ha fet algun intent de deixar de fumar, 61%. Respecte al temps d'abstinència un 69.9% no ha passat de 3 mesos i un 96% pensa que fumar en un espai tancat és perjudicial pels altres. Per últim, de tots els entrevistats la gran majoria (97.8%), declaren que fumen davant seu i a un 41.4 % els molesta.

Conclusions: La Comissió fa una valoració positiva general, de com es van desenvolupar les diferents activitats. No obstant s'observa poca sensibilització per una part de la comunitat universitària respecte a la llibertat de viure.

RESUMEN:

Objetivo: Dar información sobre los riesgos asociados al consumo de tabaco, evaluar el hábito tabáquico y el cumplimiento de la normativa vigente por parte de la comunidad universitaria mediante una campaña de sensibilización.

Metodología: Previamente al inicio de las actividades se diseñaron y pasaron unas encuestas para evaluar el hábito tabáquico a los estudiantes (a l'aula) y a los trabajadores de la Escuela de Ciencias de la Salud. Durante la semana de actividades, que coincidía con el día Internacional de la Lucha antitabáquica, se va creó una mesa informativa por los estudiantes de la asignatura *Atencion de Enfermeria a la Adicciones y Toxicomanias*, para informar de la forma más amplia posible, sobre el tabaquismo, sus consecuencias y tratamientos. Al mismo tiempo y de forma pasiva en unos monitores de TV se exponía más información, con un material creado para esta campaña.

Resultados: Los medios de comunicación demostraron, desde el inicio de la campaña, un gran interés. Respecto a la participación por parte de la comunidad universitaria podríamos decir, que fue ser aceptable, alrededor de 1000 personas fueron atendidos en la mesa informativa. El perfil de los estudiantes que contestaron la encuesta fue el siguiente: mujer (66.4%), alumno de fisioterapia (49%), fumadores (regulares y ocasionales 52%). En el grupo de fumadores regulares por sexo las mujeres fuman más (37%), frente a los hombres (27.7%). Consumo semanal de cigarrillos (regulares y ocasionales), presenta una media de 59 cigarrillos (D.E=49 cigarrillos). La mayoría ha intentado alguna vez dejar de fumar, 61%. Respecto al tiempo de abstinencia un 69.9% no ha pasado de 3 meses y un 96% piensa que fumar en un espacio cerrado es perjudicial para los demás. Por último, de todos los entrevistados la gran mayoría (97.8%), declaran que fuman en su presencia y a un 41.4 % les molesta.

Conclusiones: La Comissió hace una valoración positiva en general, de como se desarrollaron las diferentes actividades. No obstante se observa poca sensibilización por una parte de la comunidad universitaria respecto a la libertad del no fumador a vivir sin humo.

Summary:

Objective: To make available information regarding the usage of tobacco, and to evaluate the prevalence of smoking, and the level of compliance with the existing norms by the university community by organising a consciousness raising campaign.

Methodology: Prior to undertaking these activities a questionnaire was designed and circulated in order to ascertain the level of tobacco use amongst the students (in the classroom) and the staff of the School of Health Sciences. During the week of activities, which coincided with the International No-Smoking Day, an information table was set up and staffed by students of the *Nursing Care of Addictions and Drug Dependencies* course, in order to offer a wide range of information on tobacco use, its consequences and possible treatments. At the same time, and in a more passive way, further information was offered by means of TV monitors which showed material especially created for this campaign.

Results: The media, from the very beginning of the campaign, showed great interest. The level of participation by the university community could be qualified as acceptable, with around 1000 people visiting the information table. The profile of the students who completed the questionnaire was female (66.4%), student of Physiotherapy (49%), smokers (regular or occasional 52%). Analysing by gender the group of regular smokers, more women smoke (37%) than men (27.7%). Average weekly consumption of cigarettes (amongst regular and occasional smokers) was 59 (D.E=49). The majority (61%) of those who responded have made some attempt to stop smoking. With regard to the length of time this abstinence lasted, 69.9% did not manage to exceed 3 months. 96% of those who responded believe that smoking in a closed space is harmful to non-smokers. Finally, the vast majority of respondents declared that others smoked in their company (97.8%), while 41.4% said that this annoyed them.

Conclusions: The Commission, in general, considers the way in which the different activities were carried out to have been positive. Nevertheless, there seems to be little awareness amongst part of the university community of the freedom to live without smoke.

Introducció i antecedents:

Amb el suport de l'Organització Mundial de la Salut, el dia 31 de maig es celebrà la Diada Mundial sense Tabac. Per aquest motiu la direcció de la Universitat de Vic va encarregar al Departament de Salut Comunitària i Salut Mental de l'Escola Universitària de Ciències de la Salut de la citada universitat, l'organització d'una sèrie d'activitats al voltant del 31 de maig de 2001. El lema va ser "**Universitat de Vic sense Fum**"

En actualment el tabaquisme representa un problema de salut de primera magnitud, segons l'OMS, a la dècada dels 90, hi havia en el món 1100 milions de fumadors¹, i el tabac ocasiona la mort de forma directa o indirecta almenys 3 milions de persones mortes cada any. A més, a Espanya segons un estudi de la Societat espanyola de neumologia i cirurgia toràcica (Separ) sobre 236412 fumadors, un 15% acaben desenvolupant bronquitis crònica i emfisema pulmonar, entre altres patologies (veure taula 1).

CAUSA	Morts totals 1990	Morts atribuïbles
Cardiopaties	5301	1264
Càncer llavi, boca i faringe	327	223
MPOC	2533	2074
Càncer pulmó i bronquis	2397	1940
Altres	11807	2967
Total	22365	8468

Taula 1: MORTALITAT ASSOCIADA AL TABAC².

Aquesta alta mortalitat i morbilitat està associada a :

1er. Les més de 4000 substàncies diferents que es formen per la combustió del tabac. Presenten diferents efectes, entre els que destaquem:

a).- Carcinògens com derivats del quitrà (hidrocarburs policíclics, nitrosamines i benzopirens) i

b).- Cardiovasculars com el monòxid de carboni que al combinar-se amb l'hemoglobina es forma la carboxihemoglobina que no presenta activitat transportadora d'oxigen i per tant produeix una disminució d'oxigen al miocardi.

2on. Les substàncies que formen la planta del tabac (*nicotiana tabacum*), una vegada dessecada i que no es destrueixen totalment per la combustió. En aquest cas cal destacar la nicotina, responsable directe del problema de l'addicció, tan física com psíquica i també d'alteracions a nivell cardiovascular (vasoconstricció que implica un increment de la tensió arterial) i endocrí.

El tabaquisme representa en el nostre medi una epidèmia de primera magnitud. La prevalença de tabaquisme a Catalunya², en la població jove (15-24 anys) es situa al voltant del 36.1 % a l'any 1994, lleugerament superior en els homes (38.5%) que en les dones

(33.7), però s'observa un increment preocupant en les dones joves, respecte a grups de major edat.

Aquestes característiques fan que el tabaquisme sigui el principal problema de salut prevenible.

Resultats, Discussió i conclusions:

Després de finalitzar la setmana s'ha fet una valoració dels resultats que s'han obtingut de les diferents activitats endegades en la campanya.

Es va endegar la campanya amb totes les activitats previstes.

Enquestes als estudiants de l'EUCS

Resultats obtinguts de l'anàlisi feta de les enquestes que es van passar als estudiants de l'EUCS (**Annex 3**)

Impacte de la taula informativa

Aproximadament unes 1000 persones es van apropar a la taula per demanar informació.

Aproximadament 500 fumadors van contestar l'enquesta, **annex 4** (pendent d'anàlisi).

Aquesta taula oferia atenció durant tota la setmana d'activitats dues hores al matí i dues hores a la tarda.

Audiovisual

El material audiovisual que es va elaborar, **Annex 2**, es va passar a través de monitors de televisió instal·lats en les principals entrades de la universitat. Van estar en funcionament des de primera hora del matí fins el tancament de les activitats docents, durant tota la setmana.

Conclusions de la taula rodona

- La forta incidència de la indústria tabaquera interfereix en la consecució dels objectius de la lluita antitabàquica, ja que té relativa llibertat i poder econòmic a l'hora d'influir en la població.
- Un canvi legislatiu a nivell internacional, per preservar el dret a la salut, seria l'única forma eficaç d'actuar sobre l'hàbit tabàquic de la població.

Acompliment de la legislació vigent

A l'inici de la setmana ja estaven penjats tots els rètols normatius que prohibeixen fumar en tots els espais de la Universitat. I es va destinar com a lloc per als fumadors el recinte del Bar.

Missatges via E-mail

La Comissió va rebre 5 missatges. Dels quals 4 animen a continuar i ens feliciten. L'altre opina que els veritables responsables de l'hàbit tabàquic són les tabaqueres.

Mitjans de comunicació

L'interès dels mitjans de comunicació va ser la primera i més àmplia repercussió que va tenir la iniciativa.

Es van passar imatges per la televisió comarcal TVO i per Tele 5.

En la premsa escrita (Gasetà Universitària, EL Mundo, el Nou 9, la Marxa, revista Àgora d'infermeria, Campus) van sortir articles i entrevistes al respecte, durant el mes de maig i juny.

Es va participar en una entrevista a Ona Catalana i en una tertúlia a Radio 4 RNE en la que van participar a més de la Comissió, la Direcció de Salut Pública del Departament de Sanitat i Seguretat Social de la Generalitat de Catalunya, i el Col·legi Oficial de Metges de Barcelona.

La Comissió “Universitat sense fum”

La Comissió fa una valoració positiva de com es van desenvolupar les diferents activitats i dels resultats obtinguts. No obstant s'observa poca sensibilització per una part de la comunitat universitària respecte a la llibertat de viure sense fum.

Referències :

1. Pérez Trullen A, Clemente Jiménez M^a L i Marrón Tundidor R. La intervenció tabàquica del mèdic en la escuela: Dilema entre voluntariado versus gabinete técnico. Prevención del tabaquismo Vol.3 Núm. 2 Junio 2001.
2. *Llibre blanc per a la integració de les activitats preventives a l'oficina de farmàcia.*
3. Llei 20/85 de 25 de juliol, Sobre prevenció i assistència en matèria de substàncies que poden generar dependència a Catalunya. (DOGC, núm. 572, de 7 agost)

ANNEX 1: ENQUESTA DE L'ESTUDI SOBRE HÀBIT TABÀQUIC ALS ESTUDIANTS D L'E.U.C.S.

ENQUESTA SOBRE L'HÀBIT DE FUMAR

L'objectiu de la següent enquesta és el de conèixer l'hàbit tabàquic en els estudiants i treballadors de la Universitat de Vic. La teva col·laboració és voluntària. Aquest qüestionari és anònim i confidencial, i les dades seran avaluades de forma conjunta. Demanem que contesteu amb la màxima precisió possible, per tal que els resultats siguin més fiables.

Treballador Uvic

Estudiant: Fisioteràpia Teràpia Ocupacional Nutrició i Dietètica Infermeria

1.-EDAT: _____ anys

2.-SEXE: 1.-home
2.-dona

3.-HÀBIT TABAQUIC:
(marca només una opció)

- 3.1.-Fa més de 6 mesos que fumo de forma regular, encara que només sigui 1 cigarreta al dia
- 3.2.-He començat a fumar amb regularitat fa menys de 6 mesos.
- 3.3.-Fumo, però només de forma ocasional.
- 3.4.-Vaig fumar més de 6 mesos, però ara no fumo ni una cigarreta.
- 3.5.-Vaig fumar més de 6 mesos, però ara no fumo gens des de fa almenys mig any (passa a la 9).
- 3.6.-Vaig fumar menys de 6 mesos, hi ho vaig deixar (passa a la pregunta 9).
- 3.7.-No he fumat mai (passa a la pregunta 9)

4.-QUIN ES O ERA EL TEU CONSUM SETMANAL DE CIGARRETES ?

Número de cigarretes / setmana:.....

5.-T'HAS PLANTEJAT SERIOSAMENT EN ALGUNA OCASIÓ DEIXAR DE FUMAR?

- 1.-sí
- 2.-no

6.-HAS INTENTAT DEIXAR DE FUMAR?

- 1.-sí.

Durant quant temps vares estar sense fumar ? considerar només la ocasió en la que has estat més temps sense fumar. n^o:..... hores, dies, setmanes, anys:.....

- 2.-no.

7.-PER QUINA RAÓ HAS INTENTAT DEIXAR DE FUMAR?

(respondre només 1, la que consideris més important)

- 1.-Per deixar d'estar lligat a un hàbit.
- 2.-Millorar l'estat de salut en general.
- 3.-Degut a una malaltia.
- 4.-Influència familiar, de la parella o dels amics.
- 5.-Per consell d'un professional de la salut.
- 6.-Embaraç
- 7.-Altres: _____

8.-SI FUMES EN UN ESPAI TANCAT, CREUS QUE ES PERJUDICIAL PELS DEMES?

- 1.-sí
- 2.-no
- 3.-no m'ho he plantejat
- 4.-no ho sé.

9 I 10 VAN DIRIGIDES A TOTHOM.

9.-FUMEN EN LA TEVA PRESENCIA EN ELS ESPAIS TANCATS DE LA UNIVERSITAT?

- 1.-sí, però no em molesta.
- 2.-sí, em molesta, però no dic res.
- 3.-sí, els hi dic que vagin a fumar a fora.
- 4.-no.

10.-CONSIDERES QUE EL TABAC ESTÀ PERJUDICANT LA TEVA SALUT (tan si ets fumador actiu com si et consideres fumador passiu)?

- 1.-sí
- 2.-no
- 3.-no m'ho he plantejat mai encara
- 4.-no ho sé

Agraïts per la teva col·laboració.
Comissió "Universitat sense fum"

ANNEX 2: Audiovisual informatiu sobre el tabac, conseqüències i intervenció:

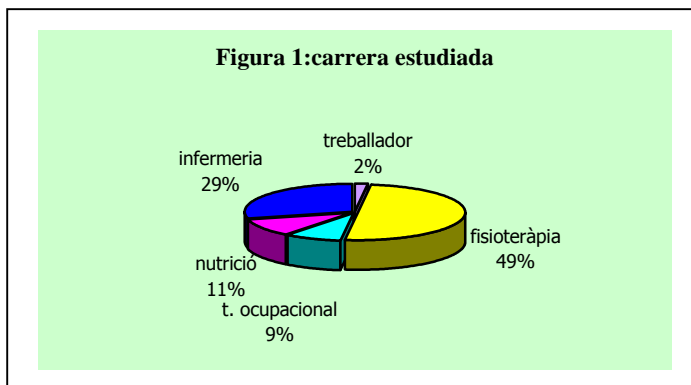
Arxiu Powerpoint (adjunt en disquette i en paper).

ANNEX 3: Resultats de l'estudi sobre hàbit tabàquic als estudiants de l'E.U.C.S.

El total d'enquestes contestades ha estat de 504.

El percentatge de resposta va ser del 100%, no hi va haver ningú que no volgués contestar l'enquesta. Cal dir, però, que aquest total no correspon al total d'alumnes de l'Escola de Ciències de la Salut, es correspon amb el total d'alumnes que varen assistir a classe. En general, aquests resultats fan referència als alumnes de l'EUCS, tot i que hi ha un 2% de respostes referents a professors, personal administratiu i de manteniment.

El perfil general dels estudiants que ha respost l'enquesta, el podríem descriure amb les següents característiques: la mitjana d'edat ha estat de 21,8 anys (D.E.=2,4) i respecte el

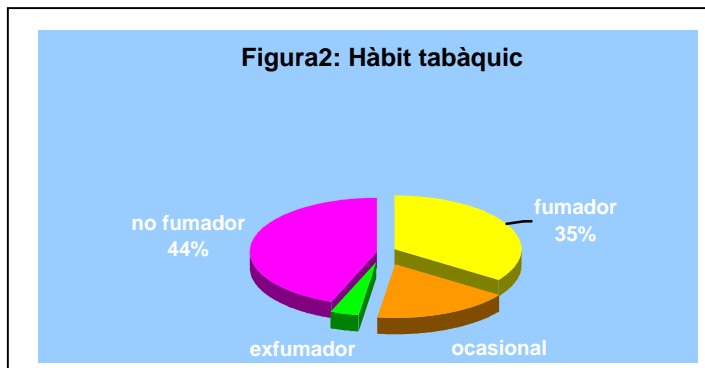

gènere, un 22,6% homes i un 66,4% dones. Segons el tipus d'estudis, en la figura 1 hi podem observar el nombre de respostes segons la carrera estudiada, principalment fisioteràpia. La distribució per el tipus d'estudis realitzats segueix una proporcionalitat amb el nombre d'estudiants matriculats en cada carrera.

El comportament fumador s'ha recollit a partir de fer 7

preguntes que ens han permès classificar l'hàbit de fumar en 4 categories; fumador, no fumador, exfumador i fumador ocasional. S'ha considerat fumador aquella persona que fa més de 6 mesos que fuma de forma regular, encara que només sigui 1 cigarreta al dia, però també han estat considerat fumador aquella persona que ha fumat més de 6 mesos, però ara fa menys de 6 mesos que no fuma ni una cigarreta. S'ha considerat no fumador a aquella persona que no ha fumat mai, o bé que va fumar menys de 6 mesos o bé que fa

menys de 6 mesos que fuma. S'ha definit exfumador a aquella persona que havent fumat més de 6 mesos, en l'actualitat fa més de 6 mesos que no fuma. Un fumador ocasional es considera aquella persona que fuma de forma esporàdica. Els resultats els trobem descrits a la figura 2, així és que el total d'alumnes consumidors de tabac, fumadors més

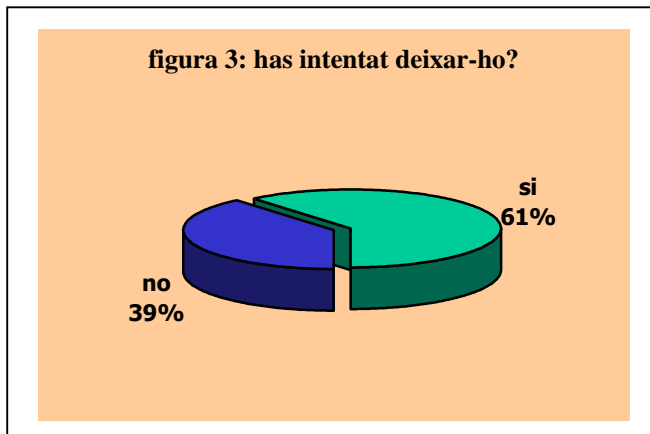

ocasionals, és d'un 52%. Els fumadors regulars representen un 35% del total, però si ho comparem per gènere obtenim que són fumadores un 37% del total de les dones, i són fumadores un 27,7% del total d'homes.

El consum setmanal de cigarretes s'ha valorat conjuntament el grup de fumador més el grup de fumadors ocasionals. La mitjana de cigarretes fumades a la setmana ha estat de 59 (D.E.=49), el que ve a representar 3 paquets a la setmana.

Deixar de fumar, quants s'ho han plantejat? Ens pot donar idea de la predisposició i actitud enfront les ganes de deixar l'hàbit. Un 58% dels fumadors regulars i ocasionals s'han plantejat seriosament en alguna ocasió deixar de fumar.

Per tal de saber quantes persones han passat a l'acció i han començat a ser actius, considerant que és un pas més en el camí per deixar de fumar, s'ha volgut saber quants han fet algun intent per deixar de fumar. Un 61% dels fumadors regulars i ocasionals ho han intentat (figura 3). Respecte aquesta dada caldria fer un incís, observem que hi ha un percentatge superior de persones que ho han intentat respecte els que no ho han intentat i sembla que hauria de ser a la inversa. És possible haver-ho intentat i haver estat unes hores o dies sense fumar, sense que prèviament hi hagi hagut un plantejament, especialment si considerem que son persones molt joves.

D'entre tots els que han intentat deixar de fumar anem a observar el que varen aconseguir, recordem que ara tots aquest són fumadors. Un 13% no varen aconseguir arribar a 1 dia, varen ser només unes hores. El 87% restant han estat sense fumar des del 1 dia fins a 10 anys i d'aquests el 70% han estat menys de 3 mesos sense fumar (taula 1).

Per tal de conèixer la motivació que els ha portat a provar deixar de fumar, s'ha demanat quina ha estat la principal raó: un 58,6%

han contestat que per millorar el seu estat de salut, un 20,9% per deixar d'estar lligat a un hàbit, 8,2% per influència de l'entorn, un 7,0% per malaltia i el 5% restant per diverses raons com l' embaràs, consell professional, perdre les ganes de fumar i per raons econòmiques.

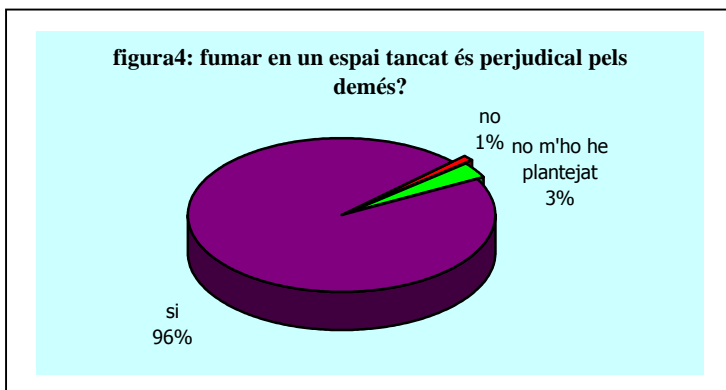
Es vol saber si els fumadors regulars i ocasionals, son conscients de la perjudicialitat del seu hàbit respecte els demés, quan fumen ens espais tancats, dit d' altra manera si

son conscients de la idea de fumador passiu. La pregunta que s'ha formulat ha estat la següent: si fumes en un espai tancat, creus que és perjudicial pels altres?. Un 96% declaren ser perfectament conscients (figura 4) però també ens indica que s' han fet el plantejament de la qüestió.

Taula 1: període de temps sense fumar, en l'intent de deixar de fumar dels fumadors regulars i ocasionals actuals.

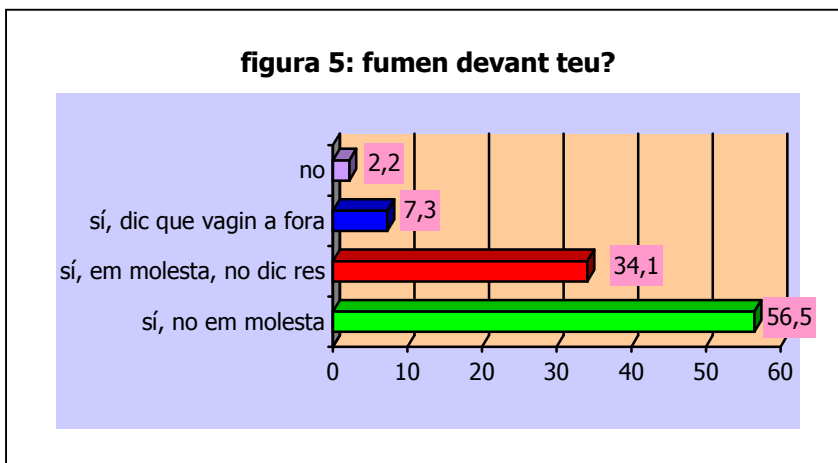
Número de dies	%
Menys de 1 setmana	10,0
De 1 a 2 setmanes	15,6
De 2 setmanes a 1 mes	21,5
de 1 a 3 mesos	22,8
de 3 a 6 mesos	11,0
de 6 a 1 any	10,3
més de 1 any	8,8

Les dues qüestions que es presenten a continuació s'ha demanat a totes les persones entrevistades, tant si son fumadors com no fumadors i fan referència d'una forma general al fet de sentir-se fumador passiu dins el contexte de la Universitat i sentir-se perjudicat.

La primera qüestió, es demana si fumen en la teva presència en espais tancats dins de la Universitat? Un 56,5% han declarat que sí fumen davant seu, però no els molesta. Està clar que la majoria dels que han respost això son fumadors. Un 34,1% han dit que sí fumen en la seva presència, els

molesta, però no diuen res, principalment per evitar el conflicte amb els altres i entre d'altres coses perquè el volum de fumadors és molt gran. Un 7,3% diuen que fumen en la seva presència, els molesta i diuen als fumadors que vagin a fumar a fora (figura5). En aquesta pregunta tan general cal detallar-la, ja que la resposta segurament està relacionada amb el fet de ser fumador o no. Al relacionar-ho s'ha vist que existeixen diferències significatives en l'opinió segons l' hàbit tabàquic els que son fumadors ($\chi^2=120,9$ g.l.=9 $p < 0,001$), un 85% no els molesta, els que són fumadors ocasionals un 64% no els molesta, els exfumadors un 39% els molesta i un 17% a més demanen que vagin a fumar a fora, i per últim el grup de no

fumadors, un 52,8% els molesta i no diuen res i un 13% demanen que vagin a fumar a fora. Aquí veiem 2 grups, el dels fumadors i el dels no fumadors, el primer es caracteritza que no els molesta que fumin

davant seu i el segon, perquè principalment els molesta i no diuen res. Per últim dir que el grup de persones més reivindicatives son lògicament entre el grup dels no fumadors i exfumadors.

La segona pregunta realitzada a tothom era, si consideres que el tabac està perjudicant la teva salut? Tant si les persones son fumadores com no fumadores creuen per igual que aquest hàbit és dolent, un 96% declaren que els està perjudicant.

